

SAMSUN TARİHİ KENT MERKEZİNİN KORUNMASINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR BİR YÖNTEM ARAŞTIRMASI*

21

Melike Berre SERİLMEZ¹, Hümevra USLU², Evrim DÜZENLİ³

¹ Samsun Üniversitesi, 210698052@samsun.edu.tr

² Samsun Üniversitesi, 210698007@samsun.edu.tr

³ Samsun Üniversitesi, evrim.duzenli@samsun.edu.tr

ÖZET

Bu çalışma, Samsun'un tarihi Kale Mahallesi'nde 1850-1960 döneminde ortaya çıkan kentsel dönüşümü ve buna eşlik eden yapı kayıplarını çok-disiplinli bir koruma perspektifiyle incelemektedir. 1850, 1905, 1947/48, 1960 ve 1978 tarihli kadastral haritalar; belediye yıllıkları, Osmanlı arşiv belgeleri, SKVKBK raporları ve sözlü tanıklıklar bir araya getirilerek Maxqda yazılımında tarihsel, işlevsel ve morfolojik katmanlar hâlinde çözümlenmiştir. Alan çalışmasında konumlanan 152 yapıdan 66'sının yıkıldığı, 2'sinin yeniden inşa edildiği, 24'ünün ise ağır müdahaleye uğradığı saptanmıştır. Yıkımların özellikle Atatürk Bulvarı, Çiftlik ve Kazımpaşa caddelerine yakın ticaret-yoğun akslarda 2010-2015 yılları arasında hızlandığı; ayakta kalan yapıların ise çoğunlukla ticaret (%45) ve hizmet işlevli olduğu belirlenmiştir. Matris analizleri, ana ulaşım hatlarına yakın kültürel-ıdari yapılar ile periferideki konut-dini yapılar arasında belirgin bir işlevsel ayrışma sergilemiş; kentsel baskının merkezi bölgelere odaklandığını göstermiştir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda, çok işlevli yeniden kullanım, kapsamlı bakım-restorasyon programları, tescil süreçlerinin güçlendirilmesi, kat adedi ve cephe düzenlemelerine yönelik tasarım rehberleri, ekonomik teşvikler ve toplumsal katılım mekanizmalarından oluşan bütüncül koruma stratejileri önerilmektedir. Çalışma, Kale Mahallesi örneğinde, fiziksel belgelemenin ötesine geçerek kentsel dönüşümü yönlendiren sosyal, ekonomik ve mekânsal etkenleri ilişkilendirir; böylece yerel kimliği pekiştirecek ve kültürel mirası yaşayan bir değer olarak kente entegre edecek planlama yaklaşımlarına zemin hazırlar.

---

* Bu araştırma, TÜBİTAK 2209-A Üniversite Öğrencileri Araştırma Projeleri Destekleme Programı kapsamında hazırlanmış ve 17.11.2024 tarihinde teslim edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 19. Yüzyıl, Cumhuriyet dönemi, Kale Mahallesi, Mimarlık mirası, Samsun

1. GİRİŞ

Samsun, 19.yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren gerek ticari faaliyetler gerekse planlama ve yapı inşası bakımından hızlı bir dönüşüm süreci içene girer (Dığıroğlu, 2011). Bu dönüşümde; 18. yüzyıldan itibaren Karadeniz'in uluslararası ticarete açılması, kentin yüksek tarımsal üretim potansiyeli ve liman kenti olarak konumunun dış piyasalara eklenmede ortaya koyduğu elverişlilik, 19.yüzyılda Osmanlı yenileşme politikaları çerçevesinde inşa edilmeye başlanan yeni yapı tipleri ve kentin büyük oranda tahrip olduğu 1869 yangını etkili olmuştur (Düzenli, 2022).

19.yüzyılda, planlama ve yapı inşası bakımından kentteki dönüşümün en belirgin ispatı, 1850 ve 1905 tarihlerine ait iki Samsun haritasıdır. Haritalara göre Samsun, yerleşim planı ve barındırdığı yapılar açısından, yaklaşık elli yıl içinde, küçük bir Anadolu kasabasından bir sanayi kentine dönüşmüştür. Yılkavi yollar, yerini ızgara plana, küçük ölçekli Cami-i Kebir, Hacı Hatun Camii, Pazar Camii, Yalı Camii, Gümrük, Cephanelik gibi yapılar ise, büyük ölçekli fabrika ve depolara bırakmıştır. 1904'e gelindiğinde, Samsun'un ihracat hacmi, bölgenin en eski ve büyük liman kenti olan Trabzon limanındakinin yaklaşık iki katıdır (Emiroğlu, 1904/2008). Bu dönemde, kentte tütün sanayi ve depolarından oluşan yapılar başta olmak üzere, otel, gazhane, tiyatro gibi yeni yapılar ve yapı türleri de ortaya çıkmıştır. Reji Sigara Fabrikası, Duhan Çarşısı yapıları, Tütün depoları, Mıntıka Palas Otel, Osmanlı Bankası, Atina Bankası, bu yapılar arasındadır. Bunlara, Osmanlı yenileşme pratiğine bağlı ortaya çıkan hükümet konağı ve banka, tiyatro gibi yapılar, sermaye ekonomisinin etkisiyle biçimlenen yeni kent imajının ortaya çıkmasına katkı sağladılar (Yazıcı, 2014; Baruh, 2018).

Cumhuriyet döneminde ise Merkez Bankası, Halkevi, istasyon, Doğumevi, Kız Sanat Okulu gibi yapılar, kentte, ulusal mimarlık temsillerinin ön planda yer aldığı bir başka modern mimarlık profilini ortaya çıkarır. 20.yüzyılın ikinci yarısından itibaren artan kentleşme hızına bağlı olarak, kent görünümünü hızla değişmiş, yüksek katlı yeni yapılar inşa edilmiş, 19.yüzyıldan kalan yapıların görünürlüğü büyük oranda azalmıştır. Bu, belirgin bir kimlik kaybını da beraberinde getirmiştir.

Günümüzde, tarihi Kale Mahallesi ile tanımlanan bu bölgede yer alan bu yapıların bir bölümü tescillerle koruma altına alınmış, bir bölümü yıkılmış, bir bölümünde gerçekleştirilen cephe yenilemeleri ve kat adedinin artırılmasıyla görünürlüğü büyük oranda ortadan kaybolmuştur. Çalışma ile, Samsun'un Kale Mahallesi'ndeki tarihi merkezinde 1850-1960 yılları arasında mevcut olduğu bilinen, ancak günümüzde yıkılmış ya da cephe yenilemeleri ile görünürlükleri büyük oranda kaybolan belli başlı yapıların ortaya çıkarılması ve onların analiz edilmesi ile yapıların kaybolmasının arkasındaki dinamiklerin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu şekilde, tarihsel yapıların kentteki görünürlüğünü arttırmaya dönük stratejiler geliştirilebilir. Buna göre, çalışmada aşağıdaki soruların cevapları aranmaktadır.

- * Samsun Kale Mahallesi'nin kimliğini ortaya koyan yapılar hangileridir?
- * Samsun Kale Mahallesi'ndeki tarihi yapıların görünürlüğü azaltan faktörler nelerdir?
- * Samsun Kale Mahallesi'ndeki tarihi yapıların sürekliliğinin sağlanmasında etkili olan faktörler nelerdir?

Çalışma, arşivlerde, yapılar ve konumlarına ilişkin dağınık bir biçimde yer alan görsel ve yazılı bilgiyi bir araya getirerek yapılar ve kent ile ilgili bilgi üretim sürecine katkıda bulunacak, 19. Yüzyıl ve sonrasında ortaya çıkan inşa faaliyeti ile ilgili daha bütüncül değerlendirmelerin de önünü açacaktır. Bu kent kimliğinin pekiştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışma, Samsun'daki 1850, 1905, 1947/1948, 1960 tarihlerine ait haritalar ve 1978 tarihli Kale Mahallesi haritasındaki (Samsun Belediyesi İl Yıllıkları) yapıların taranmasıyla başlamıştır. 1850, 1905, 1947-1948, 1960 ve 1978 haritalarında yer alan yapılarda, kentteki belli başlı yapılar, harita üzerinde belirginleştirilmiştir. Bu yapılar genellikle okul, hastane, cami ve fabrika gibi kamusal niteliklere sahip yapılardır. Bununla birlikte, bölgenin kimliğini oluşturan ve bu haritalarda yer almayan, ancak önemli olan bazı yapılar da bulunmaktadır.

Çalışma, Samsun literatürünü içerecek biçimde genişletilmiştir. Bu kapsamda, Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü (SKVKBKM), Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivleri, YÖK Tez ve Salt Arşivlerinden Samsun'a dair kitap, makale, rapor, tarihi belge ve görseller toplanmıştır. Ayrıca, 1960 ve 1978 dönemlerine ait Samsun İl Yıllıkları, 1869'dan 1904'e kadar olan Trabzon Vilayet Salnameleri (TVS), 1960 SKVKBKM raporları ve 1942 imar planı raporu, araştırmadaki birincil yazılı kaynaklar arasında yer almıştır. Bu şekilde, Kale Mahallesi'ndeki önemli yapılar belirlenmiş ve bir yapı listesi oluşturulmuştur.

Alan araştırmasında, yapı listesinde yer alan yapılar yerinde tespit edilmiş, yeni tespit edilen yapılar listeye eklenmiştir. Bu yapıların güncel durumu incelenmiş, mevcut olup olmadıkları ve varsa müdahale oranları değerlendirilmiştir. Mevcut yapılar ve yıkılan yapıların yerine inşa edilen yapılar fotoğraf tekniği ile belgelenmiştir. Ayrıca, konumları belirsiz veya şüpheli olan yapılar için görüşme tekniğine başvurulmuştur. Örneğin, Tophane Sokak'taki dört depo/işyerinin yerinde yeni inşalar bulunmuş, çevredeki esnaflarla yapılan görüşmeler sonucu bu yapıların nerede ve ne kadar sayıda olduğu belirlenmiştir. Görüşme teknikleri, yapıların ve bölgenin spesifik detayları hakkında bilgi edinmeyi sağlamıştır. Bunlardan biri, eski Duhan Çarşısı'nın bulunduğu Baha Sokak'ta yapılan görüşmedir. Bu tür görüşmelerle, cephe analizleri ve yapıım dönemlerine dair elde edilen bilgiler, yıkım tarihleriyle birleşerek analizlere veri sunmuştur.

İkinci aşamada, yapıların haritalandırma tekniği ile Kale Mahallesi haritasına işlenmesi gerçekleştirilmiştir. Haritada, mevcut yapılar, yıkılan yapılar, yeniden inşa edilen yapılar ve büyük müdahale geçiren yapılar gösterilmiştir. Yıkılan yapının kadastral düzeninde yapılan değişiklikler işaretlenmiştir. Yapılarla ilgili yapılan tespit ve genel değerlendirmelerin ardından, çalışma tarihsel, işlevsel ve morfolojik analizlerle devam edilmiştir.

Tarihsel analiz; başlangıçta kentin eski harita ve planları üzerinden yapılmıştır. Ancak, harita üzerinde Reji İdaresi gibi belirgin yapılar dışında, çoğu yapının eskiye ait olduğunu gösteren belirgin işaretler bulunmamaktadır. Bu nedenle, tarihsel analiz için kullanılan ölçütler yenilenmiştir. 1869, 1905, 1947-1949, 1960 ve 2020 yıllarına ait haritalar, "1960 SKVKBKM kayıtları", "1967 İl Yıllığı", "1978 İl Yıllığı" gibi yazılı kaynaklar ve sözlü görüşmeler kullanılarak, yıkılan yapıların hangi dönemde yıkıldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

İşlevsel analiz aracılığıyla; mevcut yapıların türü üzerinde yapılan işlevsel değerlendirme sonucunda, Kale Mahallesi'nde yer alan yapıların dağılımı ortaya çıkarılmıştır.

Morfolojik analiz aracılığıyla; her bir yapının konumsal niteliği değerlendirilmiştir.

Bu doğrultuda, günümüzde yıkılmış ve mevcut olanlar için ayrı ayrı gerçekleştirilen tarihsel, işlevsel ve morfolojik analizlere ait veri, Maxqda programında çakıştırılarak iki ayrı matris oluşturulmuştur. Bu matrisler, yapıları yıllara, caddelere olan uzaklığa ve işlevsel türlere göre analiz ederek yoğunlaşma ve dağılım hakkında bilgi sunmaktadır. Yıkım tarihi ve işlev bilgisi, Maxqda'da kategori kodlamaları oluşturularak birleştirilmiştir. Kategoriler, işlevsel analiz ve tarihsel analiz verilerinden alınmıştır. Maxqda'daki Kod Matrisi aracı kullanılarak, yapıların işlevleri (ticaret, konut, hizmet vb.) ile yıkım tarihleri arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Bunun için her yapı türüne ve yıkım tarihine birer kod atanmış, ardından bu kodlar bir matris içinde çaprazlanmıştır. Matris verileri görselleştirilerek mekânsal yoğunluk haritaları ve tematik grafikler hazırlanmıştır. Böylece, farklı yapı türlerinin zamansal yıkım eğilimleri ve bölgesel dağılımları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Harita verileriyle eşleştirilen bu analiz sonuçları hem mikro ölçekte yapı bazlı hem de makro ölçekte mahalle düzeyinde dönüşüm dinamiklerini ortaya koymuştur. Elde edilen nicel bulgular, görüşme verileri ve tarihsel belgelerle birlikte yorumlanarak, yıkım ve müdahale süreçlerinin ardındaki faktörler belirlenmiştir.

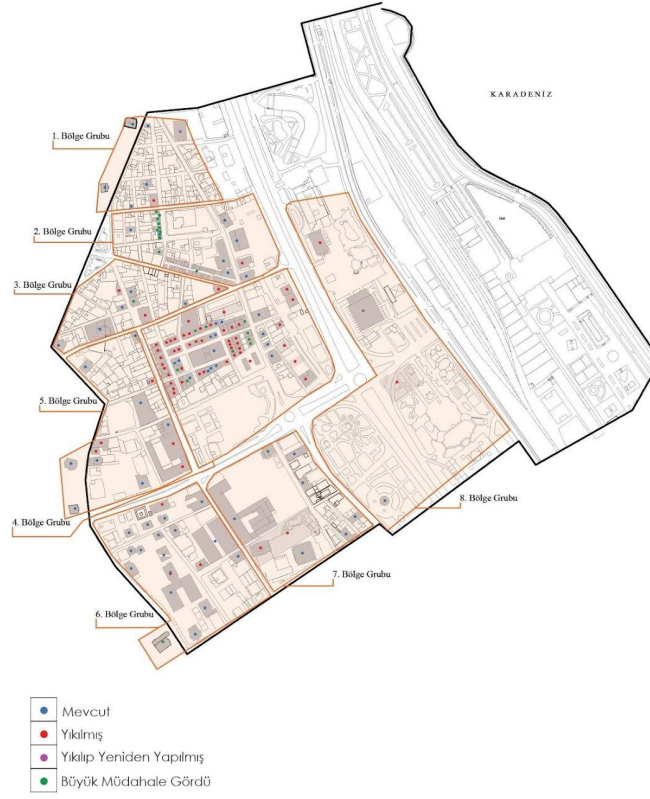
Son aşamada, bu çok katmanlı veriler ışığında, Kale Mahallesi özelinde sürdürülebilir koruma stratejilerinin geliştirilmesine olanak tanıyacak çıkarımlar yapılmış ve öneri modelleri oluşturulmuştur. Bu yöntemsel bütünlük, çalışmanın yalnızca mevcut durumu belgelemekle kalmayıp, koruma ve planlama süreçlerine yönelik uygulanabilir stratejiler üretmesini sağlamıştır.

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

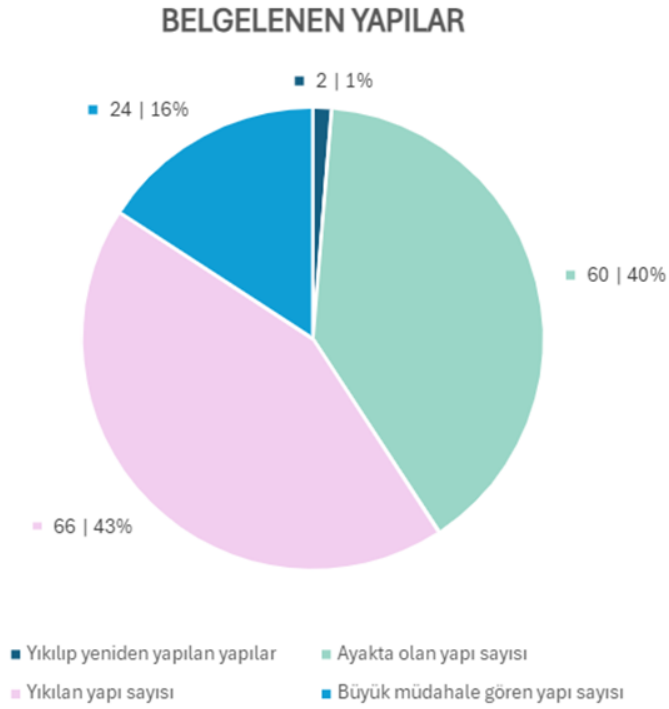
Kale Mahallesi'nde toplamda 152 yapı tespit edilmiştir. Bunlardan 66'sı günümüzde yıkılmıştır. 2'si yıkılıp yeniden inşa edilmiştir, 24'ü ise büyük müdahale görmüştür. Konumu tespit edilemeyen 2 yapı bulunmaktadır. Belgelenen Yapılar, dört farklı kategoride incelenmektedir (Şekil 1.2):

- Yıkılıp yeniden yapılan yapılar: Toplam 2 adet (%1) yıkılıp yeniden yapılan yapı, toplam yapılar içinde en düşük orana sahiptir.
- Ayakta olan yapılar: Toplam 60 adet (%40) ayakta kalan yapı, yapıların büyük kısmını oluşturur.
- Yıkılan yapılar: Toplam 66 adet (%43) yıkılan yapı, en yüksek orana sahip gruptur.
- Büyük müdahale gören yapılar: 24 adet (%16) yapı büyük müdahale geçirmiştir.

Özetle, belgelenen yapıların yaklaşık yarısının yıkıldığı, az sayıda yapının yeniden yapıldığı veya büyük müdahale gördüğü anlaşılmaktadır.

Şekil 1. Kale Mahallesi'nde belgelenen yapıların dağılımı

Şekil 2. Kale Mahallesi'nde belgelenen yapıların dağılımı

Tarihsel analizden elde edilen veriye göre yapıların yıkımı farklı dönemlerde gerçekleşmiştir. Bununla beraber 2010 ve 2015 yılları arasında olduğu gibi yıkım oranı, belli dönemlerde artış göstermiştir.

İşlevsel analizden elde edilen veriye göre; ayakta kalan yapılar üzerinde yapılan işlevsel değerlendirme sonucunda, Kale Mahallesi'nde; ticaret yapıları, 39 yapı (%45) ile en büyük dilimi oluşturmaktadır. Ticaret yapıları genellikle fabrika, depo ve dükkân gibi işlevlere sahiptir. Konut yapıları, 13 yapı (%15) ile ikinci en büyük dilimi oluşturmaktadır. Hizmet yapıları, 9 yapıdan (%10) oluşmaktadır. Eğitim yapıları, 6 yapıdan (%7) oluşmaktadır. Dini yapılar, 5 yapıdan (%6) oluşmaktadır. Askeri ve Otel yapılarının her biri 4 yapıdır. (%5) Finansal yapılar, 3 yapıdır. (%3) İdari ve kültürel yapıların her biri 2 yapıdır. (%2)

Kale Mahallesi'nde ayakta kalan yapıların yoğunluğu, yıkılan yapılar ve büyük müdahale görmüş yapılarla karşılaştırıldığında aşağıdaki sonuçlara ulaşılmaktadır:

1. Bölge Grubu: Bu bölgede mavi noktalar çoğunlukta, yani mevcut yapılar yoğun bir şekilde ayakta kalmaktadır. Yıkım oranı düşük, büyük müdahaleler ise az sayıda.

2. Bölge Grubu: Bu bölgedeki ayakta kalan yapıların yoğunluğu yüksektir. Yıkılan yapıların sayısı az, büyük müdahaleler ise sınırlıdır.

3. Bölge Grubu: Burada da ayakta kalan yapıların yoğunluğu fazla, yıkılma oranı düşük, büyük müdahaleler sınırlıdır.

4. Bölge Grubu: Ayakta kalan yapıların yoğunluğu yüksek ancak bazı yapılar yıkılmıştır. Büyük müdahale gereksinimi ise azdır.

5. Bölge Grubu: Ayakta kalan yapıların yoğunluğu yüksek ancak burada büyük müdahalelere uğramış yapılar da fazladır.

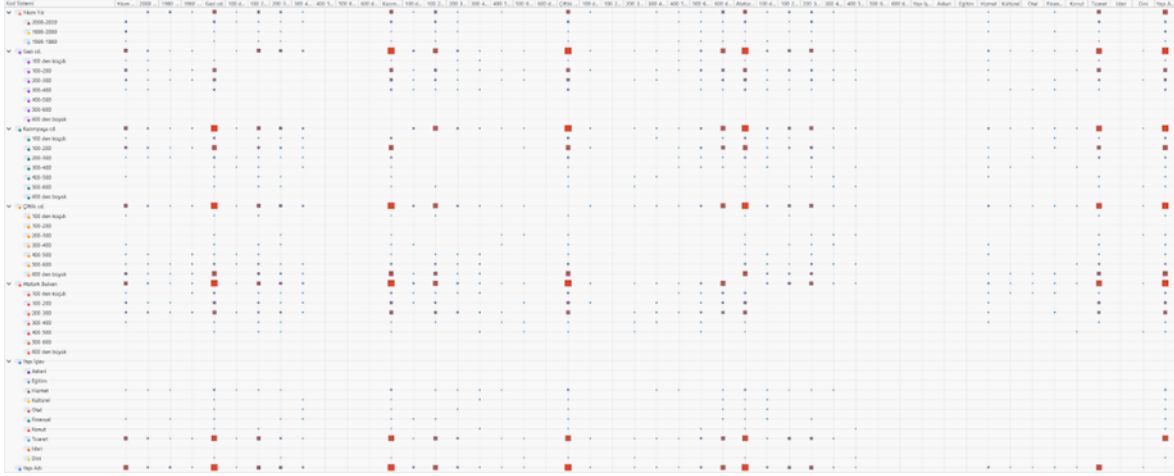
6. Bölge Grubu: Bu bölgede yıkım oranı yüksek, ayakta kalan yapıların sayısı ise azalmıştır. Büyük müdahaleler sınırlıdır.

7. Bölge Grubu: Ayakta kalan yapılar yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Yıkım oranı düşük ve büyük müdahale gereksinimi azdır.

8. Bölge Grubu: Bu bölge ayakta kalan yapılar açısından yoğun, yıkım oranı düşük ve büyük müdahale gereksinimi azdır.

Sonuç olarak, bu analizler, yapıların bulunduğu bölgelere göre mevcut durumlarını, yıkılma ve müdahale oranlarını gösteren bilgiler sunar. Haritada özellikle 1., 2., 3., 5., 7. ve 8. Bölge gruplarında ayakta kalan yapıların yoğun olduğu (mavi noktalar) dikkat çekiyor. 4. ve 6. Bölge gruplarında yıkım yoğunluğu daha fazladır. 5. Bölge, büyük müdahale geçiren yapıların (yeşil noktalar) en yoğun olduğu bölgedir. Bu analiz, kentsel planlama açısından mevcut yapıları koruma ve yenileme ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak her bölgeye uygun müdahale stratejilerinin belirlenmesi gerektiğini gösteriyor.

Oluşturulan matrisler, yıkılan yapıların, genellikle ana akslara yakın bölgelerde yer almakta olup, ticaret, kültürel ve idari işlevlerin bu bölgelerde yoğunlaştığını göstermektedir (Şekil 3, 4). Daha uzak mesafelerde ise konut ve dini yapılar daha fazla yer almaktadır. Yıkılmayan yapılar arasındaki çeşitlilik, mahalledeki işlevsel çeşitliliği ve farklı kullanım alanlarının nasıl konumlandığını gösterir. Ayakta kalanlar (mevcut yapılar), genel olarak, genellikle ticaret, kültürel ve idari işlevlere sahip yapılardır. Daha uzak mesafelerde ise konut ve dini yapılar daha yoğun olabilir. Yıkılmayan yapılar arasındaki çeşitlilik, mahalledeki işlevsel çeşitliliği ve farklı kullanım alanlarının şehir merkezinde nasıl konumlandığını gösterir.

Şekil 3. . Yıkılan yapıların ortaklıklarındaki yoğunlaşmalar

Şekil 4. Mevcut yapıların ortaklıklarındaki yoğunlaşmalar

Sonuç olarak, son yıllarda (2000-2020) özellikle ticaret ve konut yapılarında yıkım oranının arttığı ve yıkımların Çiftlik Caddesi, Kazımpaşa Caddesi ve Atatürk Bulvarı'na yakın bölgelerde yoğunlaştığı gözlemlenmiştir. Bu bölgelerde, yıkımların daha yoğun gerçekleşmesi, kentteki ticaret ve konut alanlarının yenilenme veya dönüşüm sürecine girmesi gerektiğini göstermektedir

4. SONUÇ

Kale Mahallesi'nde mevcut ve yıkılmış yapıların büyük ölçüde ana ulaşım akslarına yakın alanlarda yoğunlaştığı göz önüne alındığında, bu bölgelerdeki yapıların hem korunma hem de yıkılma eğilimlerinin ortak mekânsal koşullardan etkilendiği anlaşılmaktadır. Bu durum, kent içi merkezî bölgelerin daha yoğun gelişim baskısına maruz kaldığını ve bu baskının tarihi yapıların sürekliliğini tehdit ettiğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle, önerilen koruma stratejileri yalnızca yapı ölçeğinde değil, aynı zamanda kent dokusu içerisinde yüksek baskıya maruz kalan bölgeler için özgül müdahale planları içermelidir. Geliştirilecek her bir müdahale önerisi hem mekânsal sürekliliği sağlamak hem de kültürel mirasın yaşayan bir değer olarak kent yaşamına entegre edilmesini mümkün kılmalıdır. Bu doğrultuda aşağıdaki stratejilerden faydalanılabilir:

- Çok İşlevli Kullanım Stratejisi: Ticari ve sanayi ağırlıklı işlevdeki yapılara, kültürel, turistik ve sosyal işlevler ekleyerek çok yönlü bir kullanım sağlanmalıdır. Bu sayede, yapılar sadece ticaret ve depolama gibi endüstriyel amaçlarla değil, ziyaretçi çeken sosyal ve kültürel etkinliklerle de kent ekonomisine katkı sağlayacaktır. Kale Mahallesi'nde yer alan eski tütün depoları veya fabrikalar, sanat galerisi, kültürel etkinlik merkezleri veya gastronomi müzesi gibi işlevlerle yeniden kullanılabilir. Örneğin, "Kale Tütün Kültür Merkezi" adıyla bir proje geliştirilerek, bu alanların sosyal, kültürel ve ticari etkinlikler için kullanılmasını sağlamak mümkündür. Yıkılma eğiliminde olan ticari ve sanayi yapılarının, çağdaş gereksinimlere uyacak şekilde yeniden işlevlendirilmesi önerilir. Örneğin, tütün depoları, sanat galerisi, kültürel etkinlik merkezi veya restoran gibi alanlara dönüştürülebilir. Mahallenin kimliğini koruyarak, bölgedeki eski ticari yapılar zanaatkar çarşısına dönüştürülebilir. Yerel el sanatları üreticileri ve modern tasarımcılar için bir platform oluşturulabilir. Yıkılma riski taşıyan ve korunmaya muhtaç ticari yapılar, butik oteller, kafeler veya geleneksel restoranlar olarak yeniden işlevlendirilebilir. Örneğin, "Tarihi Kale Oteli ve Kültürel Deneyim Merkezi" projesi, bu tür yapılara yeni işlevler kazandırabilir.
- Yapısal Müdahale ve Bakım Planları: Yüksek müdahale gerektiren yapılarda, kapsamlı bakım ve restorasyon planları geliştirilmeli, yapıların teknik donanımları iyileştirilmelidir. Bu süreç, belirli aralıklarla gerçekleştirilen yapısal değerlendirmelerle desteklenmelidir. Kentsel koruma teşvikleri veya vergi indirimleriyle yapı sahiplerine mali destek sağlanarak, yapıların düzenli bakımı ve koruma önlemleri teşvik edilebilir. Bu, ekonomik yükten kaynaklanan yıkım eğilimlerini azaltabilir. Özel sektör ve kamu iş birliği ile mahalledeki tescilli yapıların restorasyonu için maddi destek sağlanabilir. Örneğin, "Kale Mahallesi Restorasyon Fonu" adı altında bir program başlatılarak, yapı sahiplerine teşvikler sunulabilir.
- Tescil ve Koruma Yasalarının Güçlendirilmesi: Samsun gibi kentlerde tarihi kimliği oluşturan yapıların koruma statüleri güçlendirilmeli, özellikle tescilli yapıların çevresel etkilerden korunmasına öncelik verilmelidir. Kentin kültürel belleği açısından önem taşıyan ticari yapıların tescil edilmesi ve yıkıma karşı yasal güvenceye alınması gerekmektedir. Sadece mimari veya estetik açıdan değil, ekonomik ve kültürel öneme göre de koruma kriterleri belirlenmelidir. Böylece, tütün depoları gibi endüstriyel miraslar da kapsam içinde kalır.

- Kat Sayısı ve Kent Dokusunu Koruma Stratejisi: Kentin mevcut az katlı dokusu, yüksek katlı yapılarla değiştirilmeden korunmalıdır. Yüksek kat talebine yönelik yeni düzenlemeler, kent merkezinin tarihi bölgelerinde kat sınırlamaları getirebilir. Kentin bu bölgesinde toprak satışı kısıtlanarak, bölgenin satış değeri düşürülebilir. Yeni yapılacak her yapı için, çatı tipi, cephe detayları ve genel mimari estetiğin tarihi yapılarla uyumlu olması şartı getirilebilir. Bu, tarihi dokuyu modern kentle bütünleştirmeyi kolaylaştıracaktır.
- Cephe Özelliklerini Koruma Programları: Estetik cephe detaylarına sahip tarihi yapılarda söve, balkon gibi mimari detayların korunması için restorasyon teşvikleri sağlanabilir. Bu sayede, yapıların estetik değeri zamanla kaybolmaz.
- Ekonomik Destek ve Girişimcilik Teşvikleri: Ticari yapılar, kültürel veya turistik faaliyetler için uygun hale getirilirken, ekonomik teşvikler ve kredilerle yapıların işlevsel kalması sağlanabilir. Tarihi yapıların restore edilmesi ve korunması sürecinde özel sektör, sponsorluk ve kültürel girişimlerle teşvik edilebilir. Böylece yapılar ekonomik değeri olan işlevler kazanarak korunabilir.
- Toplumsal Farkındalık ve Katılım Stratejileri: Halkın, tarihi yapıları korumanın önemine dair bilinçlenmesi, sürdürülebilir bir koruma kültürü oluşturur. Bu bağlamda, tarihi yapılar hakkında bilinçlendirme kampanyaları yapılabilir. Bölge sakinlerinin, tarihi yapıları koruma projelerine dahil edilmesi, yapıların bakımı ve sürdürülebilirliği konusunda önemli katkılar sağlar. Bu stratejiler, Samsun'un tarihi yapılarını koruyarak, kentin kimliğini sürdürülebilir bir şekilde geleceğe taşıyacak bir koruma politikasının oluşturulmasına yardımcı olabilir. Bölge sakinlerinin katılımıyla, "Kale Mahallesi Hatıraları" gibi belgesel veya sergi projeleri geliştirilebilir. Bu tür projeler, mahalle halkının bölgenin tarihine sahip çıkmasını teşvik eder. Bu bağlamda, çalışma yalnızca Kale Mahallesi'nin fiziksel dönüşümünü belgelemekle kalmamış, aynı zamanda bu dönüşümün ardındaki dinamikleri mekânsal, tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla analiz ederek bütüncül bir koruma perspektifi sunmuştur. Belirlenen stratejiler, yalnızca geçmişi muhafaza etmek değil, aynı zamanda yerel kimliği yeniden inşa etmek ve toplumsal belleği canlandırmak amacıyla yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda geliştirilecek her bir müdahale önerisi hem mekânsal sürekliliği sağlamak hem de kültürel mirasın yaşayan bir değer olarak kent yaşamına entegre edilmesini mümkün kılacaktır.

5. KAYNAKÇA

- Baruh, L. T. (2018). Mülkiyet, finans ve mimarlık: Osmanlı Bankası şube binaları. *Toplumsal Tarih*, 290, 26-35.
- Diğiroğlu, F. (2011). *XIX. yüzyıl Karadeniz'inde yeni bir ticari merkez: Samsun* (Doktora tezi, Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?tezId=315770>
- Düzenli, E. (2022). Samsun'da modern kentin kuruluşu (1869-1919): Duhan Çarşısı, Reji İdaresi ve Tütün İskelesi üzerinden bir değerlendirme. *Mimarlık*, 424, 44-49.
- Emiroğlu, K. (Ed.). (2008). *Trabzon vilayet salnamesi (1904/2008; 1900/2008)*. Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları.
- Yazıcı, N. (2014). Osmanlı mimarlığında bir yönetim binası örneği: Canik/Samsun hükümet konağı. *İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği (İSTESOB)*, 313-330.